

(A kút)²

Hajnal óta nehéz izgatottság ülte meg Magoado de Basto³ utcáit. A suttogást felkapta a folyó felől érkező fuvallat.

Teresa fekete kendőjét megigazította, felkapott egy üres vízeskannát, és kisietett az utcára. Asszonyok álltak a kút körül, feszülten hallgatták Mariát, a de Verde-ház cselédjét.

– A senhorához már papot kéne hívni, de az újszülött is haldoklik, senhor Verde mégsem akar beletörödni a dologba, másik orvost hívatott Amaranteból.

– Pedig milyen jóra való ember!

– S már a második feleségét veszi el!

2 A kéziratban a fejezet címei zárójelben szerepelnek, talán nem véglegesek, talán gondolkozott a szerző az elhagyásukon, ezért ebben a formában közöljük.

3 Ilyen nevű település nem található ma egyetlen térképen sem, ugyanakkor a regényben említett többi falu és város mind valóságos.

– Az első két napban hallgatott, folyton csak hallgatott, és a doktort leste, hogy mit csinál. Az meg csak járkált, mormogott, újra és újra megvizsgálta a senhorát. Eret vágott, borogatást készített, mindenféle porokat adott be szegénynek, hiába. Hajnalban levest főzetett, de az sem segített. Olyan már a szerencsétlen senhora, mint egy élő halott.

– Mindjárt elfogy.

– Szűzanyám! – suttogták sűrű keresztvetések közepette az asszonyok.

– A kislány alig él, nincs az anyjának semmi teje, cukros vizet adtunk neki, de alig nyelt le egypár kortyot. A padre mindenestre megkeresztelte. Rosinha Maria lett a neve a kis ártatlannak.

– Hamar visszatér az Úrhoz a kis angyalka!

– Szegény senhor Verde!

– Itt már csak a csoda segíthet!

– Egész nap a Szűzhöz imádkozunk, hogy segítse meg.

Itt mély sóhaj következett, az asszonyok egy pillanatra elhallgattak.

– Fátimába kéne vinni, ott meggyógyulnának – mondta Joana.

– Ugyan, oda se érnének...

– Az biztos! Hiszen Pedro atya már feladta az utolsó kenetet. De alig volt magánál a senhora.

– Máriám! Szegény, szegény senhora!

Megtöltötte kannáját Teresa a kútnál, és gondolataiba mélyedve visszaballagott a házához. Gyermeektelen, ötvenes évei-

ben járó asszony volt. Télen vesztette el az urát, tudta ő, mit érez most senhor Verde, Mária segítse meg!

Kedvetlen volt Teresa egész nap, csak gépiesen tett-vett, s folyton a senhorára gondolt: nagyon sápadt, sovány asszony, arcán mindig halvány mosoly, fekete nagy szemek dús fekete hajkeretben. Jószívű asszony volt mindig a senhora, de igen beteges. Gyermekeit is fekve hordta ki, már hónapok óta nem is látták az utcán. Az ura nagyon szerethette, mert alig ment el mellőle, pedig korábban hetekre elutazott. Sőt az első asszonyával ezért sokszor civakodtak. Azt az asszonyt a keserű epe vitte el, gyermektelenül.

Este gyertyát gyújtott Teresa, s hosszan imádkozott a Szűzhöz, hogy vagy az asszony, vagy legalább a gyermek életben maradjon. Lefekvés előtt megcsókolta a csöpp feszületet, melyet férje hozott neki egyszer Fátimából, s a gyertyát elfújta. Sokáig forgolódott, s az urát látta, amint dolgozik a földeken, kapálja a szőlőt, izmos hátán folyik a veríték. Nagy, erős ember volt, s nem csúnyult meg, ahogy öregedett, csak a bőre lett cserzetebb, s bort ivott többet. Hja, a bor, az ivás, az okozta a vesztét!

Hajnalban riadt fel Teresa, különös álma volt. Látta magát hegynek fel, hegynek le vándorolni, kezében üvegcsével, arcán átszemelt mosollyal. Álmában még határozottan tudta, miért gyalogol, mi a célja.

Aztán felkelt, hogy elvégezze mindennapos teendőit az állatok és a ház körül. Hatalmas volt a ház, rengeteg a földje, szőlője, már alig győzte. Amíg az ura élt, eljöttek segíteni a roko-

nai Sabrosából, Vila Realból, Mirandelából, Celorico de Bastoból, de hogy meghalt, azóta magára maradt. A földek egy részét bérbe adta, de még így is túl sok maradt rá. Nagyokat sóhajtott, s megállt a domboldalban, ott, ahol minden nap a folyót szokta megbámulni. Pont úgy bámulta, mint akkor, amikor az ura először hozta ide, a szülei házába. Akkor is megállt a dombon, nézte, csodálta a Tâmegát, és tudta, hogy itt boldog lesz.

A Tâmega! Micsoda szép vidék az! Meredek partjain szőlő terem, s még nyáron is minden üdezöld. Mennyire különbözik e táj Alen Tejo kietlen pusztáitól, száraz mezőitől! Rég jártam arra, nagyon rég. S tán már el sem jutok oda. Nem is tudom, miért vonzódom épp ehhez a vidékhez, melyet oly kevésbé ismerek. Lisszabonban éltem sokáig, a nagyváros volt az otthonom. Előtte pedig, gyermekkoromban, egy kis sziget, melyre még jól emlékszem. Sokfelé jártam azóta, mégis a Douro partja, mellékfolyói vidéke oly kedves a számomra. A dombok formái, a lankás oldalak, a sebesen rohanó hegyi folyók mindig lenyűgöztek. Mióta nem jártam ott? Talán rá sem ismernék már a kis településekre, új házak épültek, utak. De bennem csillog a Tâmega déli verőn, s robaja partjaimat mossa.

Tulajdonképpen boldog is volt Teresa, leszámítva, hogy nem lett gyermeke. Ezért haragudtak meg rá a férje rokonai is. Azt mondták, félti a szépségét, azért nem akar szülni. Mert bizony

túlontúl szép volt, ez volt a baj. Amíg fiatalok voltak, mindenki megbámulta a szép párt: a férfi erős, nyílt tekintetű ember, felesége meg csinos, karcsú, akár egy dáma. Aztán a szépség elmúlt, de az irigység megmaradt. Később már azt mondták rá, önző, nem tud áldozatot hozni másokért. Pedig hozott ő áldozatot, az uráért méghozzá. Otthagyta a szülői házát Amorosában, otthagyta az óceánt Fernandoért. És sose vetette a szemére, akárhogy hiányzott is a végtelen víz neki. Mert az bizony hiányzott. Talán, ha gyermeke születhetett volna, elfelejti az óceánt. De hiába imádkozott a Szűzhöz, hogy adjon neki gyermeket. Mennyit imádkozott, hány éven át remélt! S hány éve ennek! Már rég kihunyt belőle az asszonyi természet. Már oly távoli volt a vágy, s a bánat is. Megbékélt. De az urát még nem kellett volna elvesztenie. Még élhetett volna. Együtt szépen megöregedtek volna. Jó ember volt, szótlán, jóindulatú. Sose fogja megérteni, miért kellett elmennie ennyire korán, miért vele történt ez, miért épp ővele.

Hirtelen eszébe jutottak előző esti gondolatai. Senhor Verde feleségéért és gyermekéért imádkozott. A fátimai kereszt. Aztán az a különös álom. És egyszerre Teresa Maria Alvaro Montes megértette, hogy mit jelent az álma. Megértette, hogy mit tehet ő, hogyan bizonyíthatná a világnak, hogy igenis képes áldozatot hozni.

Beszaladt a házba, levetette földes kerti ruháját, s magára kapott egy tiszta, fekete hétköznapi blúzt, húzott szoknyát. Vállára kendőt terített. Kis batyuba bepakolt egy darab kenyere-

ret, sajtot, és magához vette megtakarított pénzének egy részét. Az ajtót gondosan bezárta, és elsietett a padréhoz.

Pedro atyát nem találta a templomban, sem a parókián. Verte a kaput, hiába.

– Nem érdemes dörömbölni, Teresa! A padre biztosan senhor Verde házában van – mondta Luisa a szomszédból. – Egész éjjel a beteg mellett volt, a senhora meg csak hánykolódott, jajgatott, nem akart lenyugodni, azt mondják. Istenem, hogy van benne ennyi erő, már rég meg kellett volna halnia!

Teresa válasz nélkül átsietett az úton, s bement a templommal szemközti de Verde-házba.

Pedro atya a konyhában üldögélt kimerülten, Maria a sarokban pityergett. S az egész házban minden olyan csöndes, kihalt volt. Teresa leguggolt a padre mellé, s halk, de izgatott hangon elmondta neki álmát, és amit tenni készült.

– Itt már csak a csoda segíthet, gyermekem! – mondta az atya, az asszony fejére téve kezét.

Teresát különös érzés kerítette hatalmába, ahogy hirtelen az ő kezébe helyezte az ég és a tiszteletre méltó Pedro atya a senhora és a csecsemő sorsát. Megérezte saját jelentőségét, erejét. Megcsókolta és megszorította a padre kezét, kiszaladt a házból, s futott egyenesen a szomszédasszonyához. Izgatottan elmesélte neki álmát, tervét. Lucia tátott szájjal hallgatta. Aztán rá bízta állatait meg a ház kulcsát, de lelkére kötötte, hogy ne szóljon senkinek, s elindult kifelé Magoado de Bastoból, a folyó mentén délnek.

Már évek óta nem ment messzebb a szomszéd falu határánál, most felelősen, de vidáman lépkedett. Ez lesz az ő nagy kalandja, gondolta. S úgy érezte, biztosan sikerrel fog járni, segítséget kap ehhez a tervéhez. Ezért él hát még, ezért nem halt a férje után, amit halálakor annyira áhított, a halál ezért kerülté még el. Így már minden értelmet nyert. Különbem minek is tengette volna az életét magányosan, öregén, a falujától messze. Terve volt vele az égieknek. Kiválasztott lett. Ez megsokszorozta kedvét és erejét. Rég nem érzett már ilyen lendületet magában.

Talán nem bűn, ha örömet lel az útjában, gondolta, ha feltámadt a vágya, hogy lássa az óceánt. Tizenöt vagy talán tizenhat éve is van már, hogy járt a szülőfalujában. Akkor látta utoljára a nagy vizet is, ami valahogy mindig megnyugtatta. Mikor még otthon élt, a szülei házában, naponta kijárt az óceánhoz, esténként, ha már nem akadt dolga, üldögélt a parton, és csak bámulta, bámulta. Az óceán mindig elgondolkodtatta. Az óceán fenséges volt. Isten összes teremtménye közül ez a legpompásabb mű, az apja mindig ezt mondta. Aki az óceán partján él, sosem kételkedik az Úrban. Tapasztalta is, hogy a hegyi népek az ura szülővidékén sokkal ridegebbek, sokkal inkább rosszkedvűek és hitetlenek, pedig az élet nem volt ott sem nehezebb. Sőt az bőven termő vidék, ugyanakkor elzárt, jobban védve a fenyegető, viharos változásoktól.

Ki és miért kel útra e hegyes-völgyes vidéken? Van, aki zarándoklatra indul, nagybőjt táján. Van, akit vágyai űznek messzire, ismeretlen tájakat felfedezni. Bizony ezekről az utazókról

sokat mesélhetnék. Magam is közéjük tartozom, sorsukban osztozom. Azok sorsában, kiknek sosem fogy el lábuk alól az út. Úgy tetszik, örökké vándorolni kényszerülnek. Hazavágnak, megállani, megpihenni, de mikor megérkeznek, végre hazaérnek, megint csak elvágódnak, nem viselik a mozdulatlanságot. Talán egyszer még mesélek róluk, egy másik történetben, ha a Magasságos – kinek neve legyen áldott! – úgy rendel, s megtart még.

Egy vándor tűnt fel a dombon, megállt csodálni a tájat. Általában szeretett megállni, nézelődni. Ráért. Nem várta senki. Sem állat, sem növény, sem ember. Csak magáról kellett gondoskodnia. Mindegy volt neki, hová ér. Úti célja nem volt, sem nehéz poggyásza. Ahol az este érte, ott hált, s amivel kínálták, az volt az étke.

Ez a tavasz ugyanolyan szépnek tetszett a szemében, mint az előző évi, s az azelőttiek. A nap már melegen sütött, minden a zöld utánozhatatlan friss színében pompázott. Messzire ellátott a teraszosan művelt domboldalak között elnyúló folyó mentén. Régen járt már ezen a tájon, de ismerte jól. Szerette a vidék zamatos borait. Mindig visszavágyott ide. Zsákjában lapuló gitárjától jó telt és meleg fogadtatást remélt. Alto Douro lakói, ha szótlanok voltak is, barátságosan bántak az idegennel, és szerették, ha játszott nekik. Olyanok voltak, mint a hely, ahol laktak: egyszerre csupa rideg gránit és meredek hegyoldal-domboldal, ugyanakkor melegzöld, dúsan termő, üde.

Amikor ebbe a faluba ért, valahogy a hétköznapi időből belekerült abba a feszült mozdulatlanságba, melyet a falu lakói éltek át ezekben a napokban.

Egyesek azt suttogták, de csak félve, hogy valami változik, esetleg most jön el a vég, s itt az utolsó ítéletre gondoltak, de kimondani nem merték. Mindenki aggodalommal és értetlenül figyelte az eseményeket.

A gyermekágyas anya és a kiseded változatlan állapotban voltak, ami nem lett volna baj, de ellentmondott minden addigi tapasztalatnak és az ésszerűségnek. Mintha a húsvétot, a feltámadást várták volna mindketten, addig nem akarván meghalni, míg az Úr ünnepe el nem jó. De valószínűtlen volt, különösen a gyermek életben maradása, hiszen anyjának a teje is elapadt, a csecsemő pedig az ajkára csöpögtetett cukros vízen kívül más táplálékhoz nem jutott.

Sokan tehát attól féltek, megállt az idő, pont egy szép tavaszi napon, amikor remek termés ígérkezett. Már-már bosszantó volt, hogy épp most. Esetleg sosem jön el a húsvét, gondolták félve, valamiért elmarad, nem lesz feltámadás. Ezt rebesgették az asszonyok, s nőtt a riadalmuk, mert az atya nem szervezte a húsvéti körmenetet, csak ült a betegágyánál mozdulatlanul, vagy imádkozott a templomban, mintha ő sem érténé, mi történik. Vagy ami még rosszabb, mintha megfeledezett volna az ünnepről és a nyájáról. Gazdátlanul és riadtan tettek-vettek tehát, s még szótlanabban várahoztak.

A Vándor egyenest a tavernába ment. Tudta, hol kell keresnie, tudta, ott találja a férfiakat. A tavernában csönd volt, néhányan asztal mellett üldögéltek a félhomályban. Az idegen leült egymagában, és bort kért. A kocsmáros némán szolgálta ki, nem ajánlgatta a saját *vinho verdjé*⁴, s nem kérte, enne-e valamit. Senki nem törődött vele, nem nézett rá, mindenki csak meredt maga elé. Bizony még sosem járt így. Igaz, ezek a népek szűkszávúak voltak világeletükben, de vajon milyen gond emészti őket, hogy még a Vándor érkezésére sem reagálnak.

Az idegen Vándor pedig ennek az esztendőnek nagyhetében hiába hozta magával a gitárját Magoado de Bastoba, senki nem akarta hallani játékát, mely a várakozást emelkedetté, a percet ünnepélyesen fájdalomossá tehetné volna. Mindez feletébb nyomasztotta őt, sőt zavarta, de utána járni nem kívánt, kideríteni okát nem akarta, úgyhogy még az éj beállta előtt odébbállt. Gondolta, ha eljut a fél napi járásra lévő Amaranteba, ott rendes szállásra s ételre talál.

A „mi lett volna, ha” rendkívül káros kezdet egy gondolatsorhoz.

Ha tudtam volna. Ha valami jelet kaptam volna. Elmereng az eshetőségeken, és azt érzem, fájdalmasan elrontottam, a véletlen kibabrált velem, s a sors akkor épp nem fogadott kegyeibe, sőt kitaszított, nem engedte, hogy úgy

4 Portugál zöldbor.

legyen, ahogy. A leggyötrőbb az, hogy nincs válasz. Mégis mintha valamitől megfosztattam volna.

A „mi lett volna, ha” alkalmas öngyötésre és mérhetetlen szenvedésre, tekintve, hogy végtelenül variálható, újra és újra elővehető, a bánat felidézhető. Az önsajnálát remek fegyvere, a legderűsebb percben is mérgező, övön aluli, megvétőzhatatlan és elsöprő. Mennyi ideig tartott rájönnöm, hogy egyedül a „most”-nak van értelme, egyedül a perc valóságos! Hogy hiába réved az ember a múltba, de ugyanígy hiába rettegi a jövőt. Mégis mennyi időt töltöttem máshol, más időben. Lehet, hogy éveket. És lehet, hogy többet, mint a jelenben. S most, amikor ez aggaszt, megint a megváltoztathatatlan fáj, és az eljövendő miatt szorongok.

Asszonyok álltak a kút körül és izgatottan beszélgettek. Mariát faggatták, mi történt. Teresa Maria Alvaro Montes visszajött. Hol járt, mi történt vele, még senki nem tudta. Nem szólt senkihez, nem haza, egyenest a de Verde-házba ment. Nem kérdezett semmit, és nem lepődött meg, hogy még nem halt bele a gyermekágyba a senhora és a csecsemő is él.

– De hiszen egy hete indult csak el, ennyi nap alatt jó, ha odaér valaki Fátimába, hihetetlen, hogy ilyen rövid idő alatt megjárta!

– Belépett a konyhába, annyira megdöbrentünk mind. Szinte mosolygott, nagyon különös volt az arca, és azt mondta: *Meghoztam*. Egy apró üveget tartott a kezében...